Республики Тыва
им. А.С Пушкина

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн.

№ 61 (16012) 1998 чылдың июнь 20, суббота ★ Ат салган шагы 00.30. ☆ Садар өртээ 1 рубль 50 көпеек.

ДЭЭДИ ХУРАЛ КАЯА ТУРГАНЫЛ?

Сөзүглелдер, харыылар

1998 чылдың май 12-де Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттар бөлүү-биле ужурашкан. Олар мындыг айтырыгларны тодарадып алыры-биле аңаа келгеннер: ТР-ниң Конституциязының 62 чүүлүнде доктаатканын езугаар 32 кижи турда, депутаттарның санындан оларның үштүң ийизинден эвээш эвези барда, ТР-ниң Дээди Хуралының ажылын эгелеп болур бе, тус черниң чагырга даргазының албан-дужаалдарын эрге-чагырганың хоойлужудулга органының депутадының мандады-биле дакпырлап болур бе?

ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржактың өмүнээзинден Россияның Конституция судунче чоруткан дилеглерниң сөзүглелдерин, а ол ышкаш ук негелделерге РФ-тиң Конституция судунуң даргазының бирги оралакчызы Т. Г. Морщаковадан 27 хонук соонда келген харыыларын моон адаанда парладывыс.

РФ-тиң Конституция судунче чоруткан дилеглер

Тыва Республиканың Конституциязының 62 чүүлүнге (2 кезээ) дүүштүр Тыва Республиканың күрүне эрге-чагыргазының төлээлел болгаш хоойлужудулга органы — Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 32 депутаттан тургустунар.

Бо чылдың апрель айда эрткен соңгулдаларның түңнели-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралынга 21 депутат соңгуткан; арткан 11 соңгулда округтарынга катап соңгулдалар эртиирерин доктааткан.

Тыва Республиканың Конституциязының 64 чүүлүнге (1 кезээ) болгаш Дээди Хуралдың Регламентизиниң 4 чүүлүнге (2 кезээ) дүүштүр чаа соңгуткан Дээди Хурал бирги сессиязын соңгулдалар эрткен соонда 30 хонуктан орай эвес хуусаада чыылдырар. Ооң ужун Тыва Республиканың Конституциязының 62 чүүлде доктаатканы езугаар Тыва Республиканың Дээди Хуралы ажылын депутаттарның санының үштүң ийизи соңгуткан турда, эгелеп болурунуң дугайында айтырыг тургустунуп келген.

Тыва Республиканың Хоойлу чогаадылгазында Парламентиниң сан талазы-биле составының база Конституцияга дүүштүр бүрүн эргелерин кажан күүседип кириптип болурунуң дугайында айтырыг таарыштыр шиитпирлеттинмээн. Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизиниң 7 чүүлүнде (3 кезээ) чүгле Дээди Хуралдың хуралы бир эвес соңгуткан депутаттарның үштүң ийи кезииниден эвээш эвези олуржуп турда хоойлу езугаар күштүг болур деп доктааткан.

Конституция судундан дараазында чүүлдерни тайылбырлап бээрин дилеп тур бис: Россия Федерациязының Конституция судунуң 1995 чылдың апрель 12-деги доктаалында Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазынга хамаарыштыр «депутаттарның нииті саны» деп билиишкинни тайылбырлааны Тыва Республиканың Дээди Хуралының бүрүн эргелерин боттандырарынга кайы хире чергелиг хамааржып болурул; Конституция судунуң ол тайылбыры Тыва Республиканың Дээди Хуралының Конституциязында 62 чүүлде доктаатканы депутаттарның үштүң ийи кезиинден эвээш эвези олуржуп турда, ажылын эгелеп болур дээни ол деп билип болур бе?

Хүндүткел-биле, Тыва Республиканың Президентизи — Чазааның Баштыңы Ш. ООРЖАК.

КАПСЫРЫЛГА:

1. Тыва Республиканың Конституциязы

2. Тыва Республиканың 1994 чылдың март 30-де Хоойлузун езугаар күштүг болуп кирген Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизи.

Тыва Республиканың «Тус чер чагыргаларының даргаларының соңгулдаларының дугайында» Хоойлузунуң 5 чүүлүнүң тус чер чагыргазының даргазы болгаш күрүне эрге-чагыргазының хоойлужудулга органының депутады албан-дужаалдарны дакпырлаарын болдурбас дугайында кезээниң Конституцияга дүүшкээн тодарадып хынап көөрүнүң талазы-биле Россия Федерациязының Конституция судундан ДИЛЕГ.

Соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижиниң эрге-байдалы-биле холбашкан, ооң иштинде күрүне эрге-чагыргазының хоойлужудулга (төлээлелге) органнарының составынга ооң кирип болбазы-биле холбашкан кызыгаарлаашкынны Россия Федерациязының Конституциязы, федералдыг хоойлулар, Россия Федерациязының субъектилериниң конституциялары, уставтары, хоойлулары доктаадыр деп «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумнарга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 4 чүүлүнүң 7 пунктузунда айыткан. Ындыг янзылыг чүүл «Россия Федерациязында тус чер бот-башкарылгазын организастаарының нииті принциптериниң дугайында» Федералдыг хоойлунуң 18 чүүлүнүң 6 пунктузунда бар.

Ындыг нормаларга дүүштүр Тыва Республиканың Конституциязында база Тыва Республиканың «Тус чер чагыргаларының даргаларының соңгулдаларының дугайында» Хоойлузунда Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутадының эрге-байдалы-биле база тус чер чагыргазының даргазының эрге-байдалы-биле холбашкан кызыгаарлаашкынны доктааткан. Тыва Республиканың Конституциязының 68 чүүлүн езугаар депутаттың эрге-байдалы ооң доктаамал азы доктаамал эвес үндезинде ажылдап турарындан хамааржыр. Доктаамал эвес үндезинде ажылдап турар депутат күрүне эрге-чагыргазының болгаш тус чер бот-башкарылгазының төлээлелгелиг өске органнарының депутады болуп болбас, күрүне албанынга ажылдавас, күрүне эрге-чагыргазының өске албан-дужаалдарын ээлевес. Доктаамал эвес үндезинге ажылдап турар депутатка хамаарыштыр өске кызыгаарлаашкыннар доктааттынмаан.

Тыва Республиканың «Тус чер чагыргаларының даргаларының соңгулдаларының дугайында «Хоойлузунуң 5 чүүлүнде туружу-биле холбашкан кызыгаарлаашкыннарны, ооң иштинде ук кижиниң күрүне эрге-чагыргазының хоойлужудулга органнарының депутады болуп болбазын, тодараткан.

Тыва Республиканың хоойлужудулгазының үстүнде айыттынган нормаларының конституцияга дүүшкээниниң дугайында айтырыг бо чылдың апрель айда соңгулдаларның түңнелинде бир кижи Кызыл хоорай чагыргазының даргазы база Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) депутады кылдыр хары угда соңгуттурганындан тургустунуп келген.

Мындыг тайылбырга үндезилээш, Тыва Республиканың «Тус чер чагыргаларының даргаларының соңгулдаларының дугайында» Хоойлузунуң 5 чүүлүнүң тус чер чагыргазының даргазы күрүне эрге-чагыргазының төлээлелге органының депутады болуп болбазының дугайында негелдезиниң конституцияга дүүшкээнин тодарадып хынап көөрүн диледим.

Хүндүткел-биле,

Тыва Республиканың Президентизи — Чазак Баштыңы Ш. ООРЖАК.

Капсырылгалар:

1. Тыва Республиканың Конституциязы

2. Тыва Республиканың «Тус чер чагыргаларының даргаларының соңгулдаларының дугайында» Хоойлузу

ПАРЛАМЕНТИГЕ ХАМААРЫШТЫР

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) хуралдарын эртиреринге киржикчилерниң эргежок чугула санының дугайында, а ол ышкаш соңгулдалыг ийи албан-дужаалдарны дакпырлап оолур бе дээрзиниң дугайында тайылбырлап бээрин Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак Россия Федерациязының Конституция судундан дилээн. Аңаа хамаарыштыр Россия Федерациязының Конституция судунуң даргазының оралакчызы Т. Г. Морщакованың тайылбырын моон адаанда парладывыс.

ХҮНДҮЛҮГ ШЕРИГ-ООЛ ДИЗИЖИКОВИЧ!

1. Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бүрүн эргелиг ажылдаарынга Тыва Республиканың Конституциязы-биле доктааткан үштүң ийизинден эвээш эвес санныг депутаттар соңгуттурган турар ужурлуг деп негелде Күрүне Думазының депутаттарының нииті санының дугайында негелде кирип турар Россия Федерациязының Конституциязының чамдык чүүлдерин тайылбырлаар дугайында херек талазы-биле Россия Федерациязының Конституция судунуң 1995 чылдың апрель 12-де доктаалынга хамаарып турар дээрзин тайылбырлап бээрин Россия Федерациязының Конституция судунче чоруткан бижиктерде дилээн чордуңар.

Доктаалда бо тайылбыр конституциялыг тургузугнуң үндезиннериниң дугайында Россия Федерациязының Конституциязының чүүлдерин барымдаалап кылдынган болгаш Хоойлуларны база өске-даа актыларны хүлээп алырының чурумунга ону ажыглап болурун айытпышаан, чуртка күрүне эрге-чагыргазының төлээлел органнарының организастаарының болгаш ажыл-чорудулгазының нииті принциптериниң бирээзин херек кырынга тодарадып турар.

«Депутаттарның нииті саны» деп конституциялыг билиишкинни ук билиишкинниң тодарадылгазы кылдыр чаа соңгуттурган депутаттарның санын ынчалдыр көөр чорук, бир эвес депутат мандаттарының элээн кезии хостуг болганының түңнелинде бодунуң төлээлел байдалын херек кырынга чидириптерге безин Күрүне Думазы бодунуң эргезинге хамааржыр айтырыглар талазы-биле федералдыг хоойлуларны болгаш чуртка чугула өске-даа актыларны хүлээп алыр эргелиг болурунга чедирип болур. Ооң-биле чергелештир соңгуткан парламентарийлерниң сан составынга Россия Федерациязының Конституциязы негелделерни доктаатпаан деп. Конституция суду демдеглеп турар, ындыг болганда Федералдыг Хуралдың палаталары боттарының конституциялыг бүрүн эргелерин боттандырар эргелиг. Бо байдалдарда, тодаргайлаарга, адаттынган негелделер чокта, Күрүне Думазының (база Федерация Чөвүлелиниң) төлээлел байдалдыг болгаш хүлээп ап турар хоойлуларның таарышпазы оларның конституцияда айыткан саны болур чүгле «депутаттарның нииті саны» деп билиишкинни тайылбырлаары-биле магадылаттынган туруп болур.

Ооң-биле кады боттарының бүрүн эргелерин боттандырар эргелиг кылдыр хоойлужудулга органынга доктаадыры ооң төлээлелгелиг байдалды хандырарының сорулгаларынга база дүүшкен турар ужурлуг деп чуве Конституция судунуң доктаалындан база тодазы-биле билдинип турар. Федералдыг деңнелге ындыг тодарадыг Федералдыг Хуралдың палаталарынга-даа, Россия Федерациязының субъектилериниң хоойлужудулга (төлээлел) эрге-чагырга органнарынга-даа оларның организастаашкынының нииті принциптериниң бирээзи кылдыр ажыглаары амдызынга көрдүнмээн. Ол принциптер дугайында федералдыг хоойлунуң чогу ук алырга ажылдаар башкарып чоруларының талазы-биле боттарының актыларын хүлээп алырынга Россия Федерациязының субъектилеринге шаптыктавайн турар деп. Конституция суду чаңгыс эвес удаа демдеглээн. Бо таварылгада Россия Федерациязының субъектилери ук органга депутаттарның доктааткан санының үштүң ийизинден эвээш эвези бар турда, төлээлел органының ажылдаар бүрүн эргелериниң дугайында конституция мурнунда норманы удуртулга болдуруп болур («Улус депутаттарының край, область Советиниң болгаш край, область чагыргазының дугайында» Россия Федерациязының 1992 чылдың март 5-те Хоойлузунуң 24 чүүлүнүң 3 пунктузу).

Ынчалзажок Конституция судунуң доктаалындан алгаш көөрге, бир эвес хоойлуларны болгаш актыларны депутаттарның доктааткан санының хөй кезии-биле төлээлел органы хүлээп аптар болза, олар база хоойлу езугаар болур.

2. Тус черниң чагырга даргазының албан-дужаалын күрүне эрге-чагыргазының төлээлел органының депутадының мандады-биле дакпырлап болурунуң дугайында айтырыгны база салып турар-дыр силер. Боттарыңарның дилег бижиктерде — «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң кол магадылалдарының болгаш референдумга киржир эргелер дугайында (4-кү чүүлдүң 7 пунктузу) болгаш «Россия Федерациязынга тус чер бот-башкарылгазын организастаарының нииті принциптериниң дугайында» (18-ки чүүлдүң 6 пунктузу, 60-гы чүүл) сагындырып турарыңар ол хоойлуларда ук адыр талазы-биле эрге-хоойлулуг эге үндезиннерни федералдыг хоойлу үндүрүкчүзү тодарадып каан.

Адаттынган ол федералдыг хоойлулардан алгаш көөрге, соңгулдалыг болгаш өске-даа эрге-дужаалдыг кижилер күрүне эрге-чагыргазының хоойлужудулга (төлээлел) органының составынга кирип болбас. Күрүне эрге-чагырга органында депутат мандадының тус чер бот-башкарылга органының албан-дужаалдыг кижизиниң эрге-хүлээлгези-биле дүүшпезин Россия Федерациязының Конституциязының 12-ги чүүлүнүң нормазы-биле тайылбырлаттынар, ону барымдаалап алырга, тус чер бот-башкарылгазы бодунуң бүрүн эргелеринге дүүштүр тускайлаң болгаш тус чер бот-башкарылгазының органнары күрүне эрге-чагырга органнарының системазынче кирбес болур.

Ооң-биле кады чогуур федералдыг хоойлу хүлээп алдынгыже чедир муниципалитет албан-хаакчыларга федералдыг хоойлужудулга езугаар күрүне албан-хаакчыларынга доктааткан кызыгаарлаашкыннар хамааржыр дээрзин «Россия Федерациязынга тус чер бот-башкарылгазын организастаарының нииті принциптериниң дугайында» Федералдыг хоойлунуң 60-гы чүүлүнде дорту-биле айыткан. «Россия Федерациязының күрүне албанының үндезиннериниң дугайында» Федералдыг хоойлуда күрүне албан-хаакчызы Россия Федерациязының хоойлужудулга (төлээлел) органының, Россия Федерациязының субъектилериниң хоойлужудулга (төлээлел) органнарының депутады болур эрге чок деп тодарадып бижээн (11-ги чүүлдүң 1 пунктузунуң 2-ги подпунктузу). Ындыг кызыгаарлаашкынның күрүне албан-хаакчыларынга конституция езугаар дүгжүп турарын «Коми Республиканың Күрүне албанының дугайында» Коми Республиканың Хоойлузунуң 28 чүүлүнүң 4 кезээниң конституцияга дүгжүп турарының хыналдазының дугайында херек талазы-биле 1998 чылдың май 29-та доктаалында, а муниципалитет албан-хаакчыларга хамаарыштыр — 1997 чылдың апрель 10-да № 60-0 Тодарадыгда айытканын Россия Федерациязының Конституция суду бадыткаан.

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

Кадык камгалал шугумунуң 3 муң ажылдакчылыг армиязы кайгамчык үнелиг чүүл — кижиниң кадыкшылын камгалап-карактаарының хайгыылында турарлар, а ажылының аайы-биле боттарының эгиннеринге хаая эвес аар ажыг-човулаң чүъгүн хүлээп ап, ооң-биле демисежип, кижилерни чуртталгаже дедир ээлдирип, харын-даа хуулгаазын чүүлдерни безин олар кылып турарлар. Бедик шынарлыг мергежилдиңер, изиг чүрээңер, алдын холуңар, ээлдек-эвилең аажыңар, бөгүнгү амыдыралда бергелерни ажып эртеринге кижизиг болгаш төлептиг мөзү-шынарыңар дээш силерге курлак чедир мөгейдим.

Бөгүнгү бистиң амыдыралывыста база кадык камгалал шугумунда бүгү-ле байдалдарны экижидеринге күрүнеден боттуг дуза херек дээрзин билип турар бис. Бо берге үеде боттарының эргелерин камгалаарынга болгаш хоойлу езугаар эрге-ажыктарын чедип алырынга силерниң сырый харылзаалыг демниңерни демдеглевес арга чок.

Чер кырында эң үнелиг чүүл — кижи дээш бараан болур мергежилди шилип алган силерниң бо байырлалыңар хүнүнде силерге болгаш силерниң чоок, эргим кижилериңерге быжыг кадыкшылды, аас-кежикти база ачы-буянныг ажыл-чорудулгаңарга моон-даа соңгаар чедиишкиннерни күзедим.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының ийиги чыыжының бирги организастыг сессиязын чыылдырар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва Республиканың Конституциязының 62 болгаш 64 чүүлдерин удуртулга болдурбушаан, **доктаадырым болза:**

1. 1998 чылдың июнь 23-те 14.00 шакта Тыва Республиканың Чазак бажыңының хуралдаар улуг залынга бирги организастыг сессияже Тыва Республиканың ийиги чыыжының Дээди Хуралын (парламентизин) чыыр.

2. Тыва Республиканың Президентизиниң Администрациязы, Тыва Республиканың Чазааның Аппарады Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) аппарадының ажылдакчылары-биле кады депутаттарның ажылдаарынга эргежок чугула байдалдарны тургузар.

3. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелээш күштүг болур.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Кызыл хоорай,
1998 чылдың июнь 18,
№ 253.

Дээди Хуралдың Даргазын соңгуур талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги организастыг сессиязының кол принциптерин чарлаарының болгаш ажылының чурумунуң дугайында Дүрүмнү бадылаар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва Республиканың Дээди Хуралының күштүг болуп турар Регламентизинде Тыва Республиканың Дээди Хуралының организастыг сессиязын эртиреринге депутаттарның сан талазы-биле төлээлелгезиниң хоойлу езугаар быжыглаан нормазы чогун, а ол ышкаш Россия Федерациязының Конституция судунуң 1998 чылдың июль 9-та № 3/132 тайылбырында көрдүнгени ышкаш, нииттиниң хүлээп көргени дүрүмнерни езугаар процедура айтырыгларынга хамааржыр кезээнде чамдык чүүлдерниң дүүшпезин барымдаалавышаан, Тыва Республиканың Конституциязының 69 чүүлүн удуртулга болдургаш, **доктаадырым болза:**

1. Тыва Республиканың Дээди Хуралының Даргазын соңгуур талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги организастыг сессиязының кол принциптерин чарлаарының болгаш ажылының чурумунуң дугайында Дүрүмнү бадылаар (кожуп каан).

2. Бо Дүрүм Дээди Хуралдың Регламентизин чаа эдилгези-биле күштүг болдуруп киирер дугайында Тыва Республиканың Хоойлузу хүлээп алдынгыжеге чедир бо Дүрүм күштүг болур болгаш «Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизин күштүг болдуруп киирер дугайында» Тыва Республиканың 1994 чылдың март 30-де № 69 Хоойлузун күш чок деп хүлээп көөрүн доктаадыр.

3. Тыва Республиканың 1994 чылдың март 30-де № 69 Хоойлузун езугаар Дээди Хуралдың күштүг болдуруп киирген Регламентизин бо Дүрүмге чөрүшкек эвес кезээ күштүг болур деп доктаадыр.

4. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелээш күштүг болур.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Кызыл хоорай. 1998 чылдың июнь 18, № 252.

ДЭЭДИ ХУРАЛДЫҢ ДАРГАЗЫН СОҢГУУР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫҢ (ПАРЛАМЕНТИЗИНИҢ) БИРГИ ОРГАНИЗАСТЫГ СЕССИЯЗЫНЫҢ КОЛ ПРИНЦИПТЕРИН ЧАРЛААРЫНЫҢ БОЛГАШ АЖЫЛЫНЫҢ ЧУРУМУНУҢ ДУГАЙЫНДА

ДҮРҮМ

«Дээди Хуралдың Даргазын соңгуур талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги организастыг сессиязының кол принциптерин чарлаар болгаш ажылының чурумунуң дугайында бо Дүрүм (оон ыңай — Дүрүм) Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) Регламентизиниң чаа редакциязын хүлээп алырынга чедир күштүг болур.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) Регламентизин бо Дүрүмге чөрүшкек эвес кезээнге ажыглаар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫҢ (ПАРЛАМЕНТИЗИНИҢ) БИРГИ ОРГАНИЗАСТЫГ СЕССИЯЗЫНЫҢ КОЛ ПРИНЦИПТЕРИ, АЖЫЛЫН ӨРГАНИЗАСТААРЫ БОЛГАШ ООҢ ЧУРУМУ

1 чүүл. Тыва Республиканың Конституциязының 64 чүүлүн езугаар чаа соңгуттурган Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) (оон ыңай — Дээди Хурал) бирги организастыг сессиязын Тыва Республиканың Президентизи чыылдырар.

Дээди Хуралдың бирги организастыг сессиязын чыылдырар дугайында Тыва Республиканың Президентизиниң Чарлыы ооң ажыдыышкынынга чедир үш хонуктан орай эвес парлаттынар.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының бирги организастыг сессиязының болур чериниң болгаш үезиниң дугайында, база ол ышкаш депутаттарны бүрүткээр черниң болгаш үезиниң дугайында республика солуннарынга парлаар, телевидение болгаш радиога дамчыдар.

Дээди Хуралдың депутаттарынга Дээди Хуралдың бирги организастыг сессиязының ажыдыышкынынга чедир Дээди Хуралга көөрү-биле киирген документилерниң гол ебиледдерин бээр.

2 чүүл. Дээди Хуралдың сессиязы пленарлыг хуралдардан тургустунар.

Дээди Хуралдың хуралы, бир эвес ында Дээди Хуралдың депутаттарының доктааттынган нииті санының чартыындан хөйү киржип турар болза, эртер эргелиг.

Хурал бүрүзүнүң мурнунда хуралда киржип турар депутаттарның бүрүткелин чорудар.

3 чүүл. Дээди Хуралдың соңгулдалар соонда бирги организастыг сессиязының хүн айтырыын, ооң ажылының чурумун болгаш өске-даа сессияны эртирери-биле холбашкан организастыг айтырыгларны баш бурунгаар сайгарары-биле чаа соңгуттурган депутаттарның чөвүлел хуралдарын эртирип болур.

4 чүүл. Чаа соңгуттурган Дээди Хуралдың бирги организастыг хуралын Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының даргазы Дээди Хуралдың чаа чыыжының депутаттарының соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында илеткел-биле ажыдар.

Оон ыңай хуралды Дээди Хуралдың бирги организастыг сессиязының хуралын Дээди Хуралдың Даргазы соңгуттурарынга чедир эң улуг назылыг депутат башкарып эртирер. Херек апарган таварылгаларда даргалап турар кижи сессияны эртирериниң талазы-биле бодунуң хүлээлгелерин хар-назы аайы-биле дараазында депутатка түр хүлээдип болур эргелиг.

5 чүүл. Дээди Хуралдың Даргазын соңгуур талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының бирги организастыг сессиязының ажылының чурумун болгаш процедуразын шын сагыырып хандырары-биле депутаттарның арасындан регламент бөлүүн тургузар. Регламент бөлүү Регламентини болгаш бо Дүрүмнү сагыыры-биле холбашкан айтырыгларны көөр.

6 чүүл. Дээди Хуралдың хуралдарынга көрүп турар айтырыглар талазы-биле шиитпирлерни ажык бадылаашкын-биле хүлээп алыр. Тыва Республиканың Конституциязында, Регламентиде болгаш бо Дүрүмде көрдүнген таварылгаларда азы депутаттарның доктааттынган нииті санының үштүң бириинден эвээш эвес кезииниң негелдезин езугаар чажыт азы дансы езугаар бадылаашкынны эртирер.

7 чүүл. Чажыт бадылаашкынны эртирери болгаш ооң түңнелдерин тодарадыры-биле Дээди Хурал депутаттарының арасындан ажык бадылаашкын-биле саналга комиссиязын соңгуп алыр. Саналга комиссиязынче Дээди Хуралдың Даргазынга соңгуурубиле депшиткен депутаттар кирбес.

Саналга комиссиязы бодунуң составындан комиссияның даргазын болгаш секретарын соңгуп алыр. Саналга комиссиязының шиитпирлери комиссияның кежигүннериниң хөй кезииниң бадылаашкыны-биле хүлээп алдынар.

Бюллетеньнерни саналга комиссиязының контролю езугаар, ооң доктаатканы хевирге болгаш тодаргай түңге белеткээр. Оң талакы үстүкү азыгта Дээди Хуралдың таңмазы болгаш саналга комиссиязының кежигүннериниң холүжүү салдынар. Чажыт бадылаашкынның бюллетеньнеринге бадылаарынга херек информация бар турар. Бюллетеньниң хевирин болгаш сөзүглелин Дээди Хуралга бадылаар.

Бадылаашкынның эртер черин болгаш үезин, ону эртирериниң чурумун саналга комиссиязы Дээди Хуралдың Регламентизин болгаш бо Дүрүмнү кол үндезин кылгаш тургузар болгаш саналга комиссиязының даргазы чарлаар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ АЛБАН-ДУЖААЛЫНЧЕ КАНДИДАТУРАЛАРНЫ ДЕПШИДЕРИ

8 чүүл. Тыва Республиканың Дээди Хуралының Даргазының албан-дужаалынче кандидатуралар чажыт азы ажык хевирге депшиттирер.

Дээди Хуралдың Даргазының албан-дужаалынче кандидатураларны чажыт азы ажык хевирге депшидериниң дугайында шиитпирни Дээди Хуралдың депутаттарының доктааттынган нииті санының үштүң бириинден эвээш эвес кезии хүлээп алыр.

9 чүүл. Дээди Хуралдың Даргазының албан-дужаалынче кандидатуралар депшидери-биле депутат бүрүзүнге доктааткан хевирниң депшидилге хуудузун бээр. Депшидилге хуудузунуң хе-

(Төнчүзү 3-кү арында).

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының дыңнадыы

1998 чылдың апрель 5-те Кызыл хоорай чагыргазының даргазынга А. Ю. Кашинни соңгааны-биле холбаштыр Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) ийиги чыыжының оон депутат бүрүн эргелери хуусаа бетинде соксаан.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының ийиги чыыжының депутаттарының кичээнгейинге

Тыва Республиканың Дээди Хуралының ийиги чыыжының бирги организастыг хуралынга келген депутаттарының **бүрүткели 1998 чылдың июнь 22-де 9 шакта** Дээди Хуралдың бажыңында 213 кабинетке эгелээр.

«Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизиниң» 8 чүүлүнүң негелделеринге дүүштүр Дээди Хуралдың катап соңгуттурган депутаттары чугаалажып көөр кылдыр Дээди Хуралдың ийиги чыыжының бирги сессиязының **хүн чурумунуң дараазында төлевилелин** киирип тур:

1. Дээди Хуралдың ийи чыыжының бирги сессиязының ажыдыышкыны.

2. Тыва Республиканың Президентизиниң байыр чедириишкиниг сөзү.

3. Дээди Хуралдың Даргазын, Дээди Хуралдың Даргазының оралакчызын, Дээди Хуралдың комитеттер болгаш комиссиялар даргаларын соңгууру.

4. Янзы-бүрү айтырыглар.